

GRAĐEVINAR S POVIJESNIM SKLONOSTIMA

Povod za ovo predstavljanje bila je reakcija na napis s jednog gradilišta. Prošle smo godine, u broju 8/2002., pisali o gradilištu nove i lijepe sisačke crkve – crkve Sv. Kvirina. Krajem 2002. dobili smo neobično pismo koje je dijelom bila pohvala, a dijelom pokuda. Pisao nam je Lojzo Buturac, dipl. ing. građ., umirovljenik iz Siska. Naveo je da je naš dugogodišnji čitatelj te da punih 40

Lojzo Buturac, dipl. ing. građ., snimljen tijekom razgovora

godina redovito prati časopis, čak ga i uvezuje, pa nas je zamolio da komplete preuzmemo kako poslije njegove smrti ne bi završili na otpadu. Potom je uslijedio komentar napisa o gradilištu nove crkve. Piše da ga je s užitkom pročitao te zbog mnogih novih podataka dao ga novom župniku župe Sv. Kvirina – vlč. Dragutinu Toplaku. Ing. Buturac nas upozorava da u članku ima i nekih netočnosti. Tvrdi za sv. Kvirina teško da je prvi zagrebački biskup kad možda nije ni prvi sisački, jer da se već sredinom 3. st. u Sisku spominje biskup Castus. Neobičan mu je i podatak da je sv. Kvirin pomogao 1593. pobijediti Turke u bitci koja je značila veliku prekretnicu u obrani hrvatskih

zemalja. Naime tvrdi da se u zapisima iz onog vremena pobjeda pripisuje sv. Akaciju i 10.000 mučenika. Pobjeda je upravo izvojevana na njihov blagdan, 22. lipnja, pa su kano-nici, ondašnji branitelji Siska, u njihovu čast sagradili zavjetnu kapelu u obližnjoj Gredi, koja obnavljana stoji i danas.

Potom nam ing. Lojzo Buturac zamjera i što je rečenica u kojoj se spominje prvi župnik Ivan Hren sva nekako zbrkana i doslovno kaže: "Ivan Hren nije bio kapelan u Sisku ni župnik u Selima. Bio je kapelan u Svetoj Nedjelji i župnik u Maloj Gorici otkuda je došao u Sisak. Njegov brat Vladimir bio je kapelan u Sisku i župnik u Sisačkim Selima, a sad je župnik u Sesvetskim Selima. Pastoralni centar Sv. Kvirina nije izgradio Ivan Hren nego župnik Sv. Križa u Sisku, pa je na dan osnivanja nove župe, 4. lipnja 1993., bio osposobljen za privremenu crkvu. Župnik župe Sv. Križa Alojzije Petranović bio je nekoliko mjeseci i prvi župnik te nove župe."

U nastavku ing. Buturac ističe da se i sam pomalo bavi pisanjem te da je napisao i knjižicu o sisačkoj biskupiji i sv. Kvirinu, otkud smo, kako smatra, i mi (iako nismo) crpili podatke. Kaže i da je svojedobno ponešto objavljivao i u *Građevinaru*, o prvim sisačkim neboderima 1961. te o skidanju oplata i uklanjanju skela 1974.

Na kraju pisma ing. Buturac se raspituje za neke građevinare s kojima je svojedobno studirao i koje osobno poznaje.

Dvojili smo što učiniti s pismom. Da li ga objaviti u cijelosti ili u dijelovima kao reagiranje na jedan napis i kao dobrodošlo ispravljanje netočnih podataka? Ipak smo se odlučili posjetiti ing. Buturca i sve na licu

mjesta raščistiti, a usput i ponešto napisati o tom zanimljivom građevinskom inženjeru koji je cijeli svoj radni vijek proveo u gradu blizu utoka Kupe u Savu.

Na samom početku htjeli smo odmah razjasniti sve nedoumice iz njegova pisma. U razgovoru smo ustanovili da o postojanju biskupa Castusa 249. ipak nema pouzdanih podataka, iako ga i on spominje u svojoj knjižici koju nam je ljubazno ustupio. Neki tvrde da je biskupa u staroj Sisciji bilo 5, a neki opet da ih je bilo 7. Koji je po redu bio Kvirin ne zna pouzdano ni sadašnji naslovni sisački biskup msgr. Nikola Eterović, papinski nuncij u Ukrajini. Stoga je ispravno napisati da je sv. Kvirin "prvi" zagrebački biskup (kako je i sam u knjižici napisao), budući da se općenito smatra da je zagrebačka biskupija nasljednica sisačke.

Pomiješane podatke o dva kapelana i župnika Hrena zaista nismo mogli izmisliti, ali ing. Buturcu zahvaljujemo na ispravku. Pogreške su vjerojatno uvjetovane velikom žurbom u kojoj smo uoči razgovora zatekli vlč. Ivana Hrena koji, kako saznavo, nije više župnik župe Sv. Kvi-

Knjižica o sv. Kvirinu kojoj je autor ing. Buturac

rina. Nije isključeno da nam je on u razgovoru i spominjao svog brata

Crkva Sv. Križa u Sisku

Vladimira, koji je također bio uključen u izgradnju tog pastoralnog centra, pa smo taj podatak prečuli. Sve smo ostalo o izgradnji i o sv. Kvirinu crpili iz malog župnog glasila. Tu se ne navode izvori podataka o životu sv. Kvirina (koji su zasigurno preneseni iz knjižice ing. Buturca jer su i ilustracije iste), a na žalost ne navode se ni ostali uključeni u izgradnju pastoralnog centra i svetišta. Lojzo Buturac danas je umirovljenik koji svoje umirovljeničke dane provodi tako što pomaže u župnom uredu župe Sv. Križa u Sisku, zapravo pomaže Alojziju Petranoviću, koji je svojedobno bio i prvi župnik župe Sv. Kvirina. Čak su svojedobno zajednički i uspjeli utemeljiti pastoralni centar, jezgru sadašnje četvrte sisačke župe. Vlasti u to vrijeme zaista nisu imale razumijevanja za nove vjerske objekte. U to su vrijeme imali dva nova mlada kapelana koje nitko nije poznao pa su oni dobili parcele za gradnju kuća jedne pokraj druge, a rješenje arhitekta Željka Kovačića omogućavalo je njihovo jednostavno spajanje, što je poslije i učinjeno. Ing. Buturac pomaže župi u svakodnevnom poslovanju, a koristi joj i svojim stručnim znanjem. Su-

djelovao je u obnovi u ratu oštećene župne crkve, a sad vodi radove preuređenja zgrade pokraj župnog ureda na glavnom trgu, nekadašnje konjušnice, u pastoralni centar te župe. Svakodnevno se uspješno nosi s izvoditeljima, konzervatorima i s novčanom oskudicom. Pastoralni će centar imati nekoliko većih dvorana za vjerska okupljanja, a predviđen je i manji stan za župnika nakon njegova umirovljenja. Oduvijek je bio veliki vjernik, a ljubav prema crkvenoj povijesti naslijedio je od mnogo sta-

rijega pokojnog brata dr. Josipa Buturca, svećenika i stručnjaka Državnog arhiva za crkvenu povijest te profesora crkvene povijesti na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, koji je napisao je mnoge studije i monografije iz crkvene povijesti, a 1973. napisao je (zajedno s Antunom Ivandijom) *Povijest katoličke crkve među Hrvatima*. Lojzo Buturac rođen je 4. veljače 1924. u Djedinoj Rijeci u općini Čaglin pokraj Požege. Gimnaziju je polazio u Osijeku i Požegi, a Građevinski je odjel Tehničkog

Br. 6—7 god. XXVI (XCIV) 1974.

211

SKIDANJE OPLATE I UKLANJANJE SKELA

Dipl. Ing. Lojzo Buturac, Sisak

Za izvođače građevinskih radova, odnosno armiranih betonskih konstrukcija, postavlja se svakodnevno važno pitanje: koliko dugo treba držati oplatu s poduporama na licu mjesta betoniranih ploča i greda?

Ovo je važno koliko iz ekonomskih razloga toliko iz razloga sigurnosti. Svi težimo za tim da sa što manje oplata ugradimo što više betona, svi želimo graditi brže, dok u isto vrijeme moramo voditi maksimalno računa o sigurnosti konstrukcije. Prerano skidanje podupora može biti opasno i za konstrukciju i za radnike.

Novi propisi za beton »Pravilnik o tehničkim mjerama i uvjetima za beton i armirani beton«, objavljen u »Službenom listu SFRJ« broj 51 od 18. XI. 1971. u članu 198. daje o skidanju oplata više nego kratku uputu:

»Oplata se smije skinuti tek pošto ugradeni beton dobije odgovarajuću čvrstoću.«

Ovakvom je uputom Pravilnik prenio na izvođača radova ne malu odgovornost za ispravan postupak prilikom odlučivanja o skidanju oplata i podupora.

Stari propisi o betonu, tzv. »Privremeni tehnički propisi za beton i armirani beton« iz 1947, zvani, skraćeno »PTP-3«, obradivali su nešto detaljnije pitanje skidanja oplata.

Točkom 44. tih propisa bilo je određeno:

1. Prije skidanja skela (podupora) uvjeriti se da li je beton stvrdnut. Ovo se utvrđuje ispitivanjem probnih betonskih tijela ili kucanjem betona čekićem.
2. Skidanje podupirača ispod greda i ploča ovisi o rasponu i o marki cementa:

raspon	marka cementa	
	do 320	preko 320
do 3 m	10 dana	5 dana
3 do 6 m	20 dana	10 dana
preko 6 m	20 do 30 dana	10 do 15 dana

3. U koliko u pojedine hladnije dane temperatura padne ispod +5° C, rok za skidanje podupora mora se produžiti za broj takvih hladnih dana.
4. Skela se može ukloniti i ranije od navedenih rokova, ali samo ako se dokaže, da beton, u momentu spuštanja skela, ima 2,5 puta veću čvrstoću od napona u konstrukciji u tom momentu.

U praksi su se najčešće primjenjivali rokovi iz prikazane tablice, iako je bilo jasno da naprezanje u konstrukciji ne ovisi samo o rasponu nego tako-

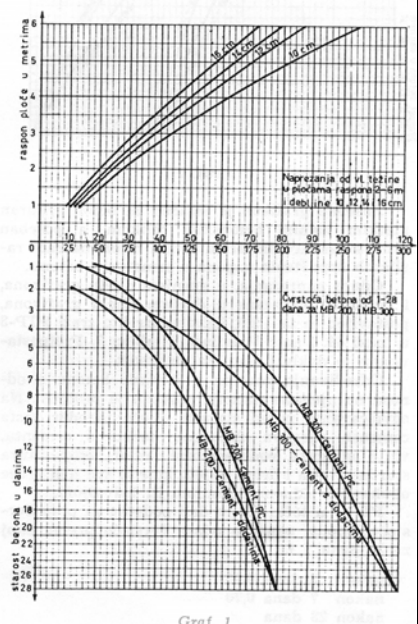
đer o poprečnom presjeku i drugim uvjetima. Isto tako je bilo poznato da početne čvrstoće portland cementa PC-250 i PC-350 nemaju tako velike razlike, koje bi opravdavale skidanje podupora u dvoruko većim rokovima.

Da bi se olakšao rad izvođačima armiranih betonskih konstrukcija, posebno ravnih punih ploča, koje se danas mnogo izvode, daje se ovdje grafički prikaz naprezanja i čvrstoće za takve ploče, iz čega se lako mogu očitavati rokovi skidanja podupora. Vrijedi za uobičajene, klasične, betone.

Grafikoni se sastoje iz dva dijela. Na gornjem dijelu grafikona su prikazana naprezanja u pločama za sve raspone od 2 do 6 metara te za debljine ploča od 10, 12, 14 i 16 centimetara, opterećene samo svojom vlastitom težinom.

Na donjem dijelu grafikona prikazane su čvrstoće betona prema starosti od 1 do 28 dana, te prema markama betona MB-200 i MB-300, koje se marke najčešće upotrebljavaju.

GRAFIKON NAPREZANJA I ČVRSTOĆE BETONA za glatki betonski čelik č 2000

Kopija prve stranice članka ing. Buturca iz časopisa *Građevinar*

fakulteta upisao 1947. Diplomirao 1955., jer je u međuvremenu odslužio vojsku. Odmah se zaposlio u Sisku i dvije je godine radio općinskom odjelu za komunalne poslove. U *Hidroelektri* je radio 1957. na izgradnji HE *Goljak* kao voditelj gradilišta. Od te 1957. bio je stalno u sisačkom građevinskom poduzeću *Graditelj*, s jednim kratkim izletom 1964. u Poduzeće za ceste.

U *Graditelju* je bio voditelj brojnih gradilišta, voditelj pripreme, upravitelj OOUR-a, glavni inženjer, tehnički direktor i savjetnik. Njegovo veće angažiranje u rukovodećim poslovima priječila je činjenica da nikad nije bio član partije, ali je zato u stručnom radu imao potpuno slobodne ruke i sudjelovao je u građenju gotovo svega važnijeg što se u to vrijeme u Sisku gradilo, bio je projektant, nadzorni inženjer i voditelj gradilišta. Izgradio je prve nebudere u Sisku 1961. u vrijeme dok se, kako kaže, to nitko u Sisku nije usuđivao. Radio je na izgradnji stambenih zgrada, skladišta, škola i drugih javnih zgrada, mostova, trafostanica, hotela, industrijskih pogona, rafinerija, objekata niskogradnje, sportskih dvorana, turbogeneratora... U pedantnom popisu svega što je radio nabrojio je do 1980. (jer je poslije bio više zauzet poslovima tehničke pripreme) 45 velikih i složenih gradilišta te stambenih zgrada sa 764 stana.

Nekoliko mu je gradilišta posebno priraslo srcu. Riječ je o spominjanim neboderima koji su u to vrijeme bili rijetkost i u mnogo većim sredinama, gradilište hotela *Panonija* u čijoj je izgradnji sudjelovao od 1965. do 1967., te svi objekti koji su gra-

đeni za GP *Graditelj*. Tu je osobno projektirao betonaru, skladišta, pogon za tesare, za armirače...

Priznanje sisačkog DIT-a za dugogodišnji rad

Pri spomenu *Graditelja* teško suspreže suze jer u njemu je preveo praktički cijeli svoj radni vijek. Pokazao nam je ono što je napisao za proslavu 50. obljetnice 1996. Citiramo samo jedan izvadak iz uvoda: "Sisak i *Graditelj* su uistinu dva nerazdvojna pojma. *Graditelj* je toliko izgradio Sisak da mu je vidno izmijenio fizionomiju. Kud god se u Sisku okrenemo, kuda god nam pogled padne, svud vidimo građevinske objekte koje je, pun ljubavi prema svom gradu, izgradio *Graditelj*." Inače to je sisačko građevno poduzeće, koje je nekad brojilo i do tisuću radnika, prošle godine otišlo u stečaj. Velike poslovne hale ili zjape prazne ili se iznajmljuju za razne namjene. Svi su njegovi objekti bili pod hipotekom i banka ih je jednostavno oduzela.

Ing. Lojze Buturac vjeruje da su njegovi u Požešku kotlinu stigli iz Like,

a da je prezime od Butorac samovoljno promijenio neki davni općinski službenik. A i ime Lojze neka je slavonska izvedenica od imena Alojzije. Inače u svom poslu za cijela radnog vijeka nije ni kao vjernik ni kao vanpartijac imao nikakvih problema. Zaobišle su ga poneke funkcije, zaobišle su ga i nagrade, ali nikad nije imao stvarnih problema. Cijenili su njegov stručni rad i puštali ga na miru, a dobio je prilično diploma i priznanja.

Ing. Buturac bio je 1962. među osnivačima okupljanja građevinara u Sisku. Bili su kao građevinska sekcija uključeni u ondašnji DIT. Nisu se dijelili prema tome brigu tko je građevinar, arhitekt, a tko geodet. Bilo ih je odasvud, najviše dakako iz *Graditelja*, ali i iz projektnih biroa, *Vodovoda*, Vodne zajednice i sl. Osobno je išao na mnoge republičke ali i savezne skupove građevinara.

Od 1990. je u mirovini i cijeli je rat proveo u Sisku pod granatama. Kuća koju je izgradio 1964. dosta je oštećena, no on ju je vrlo brzo i bez ičije pomoći popravio. Često je za granatiranja boravio u podrumu. Rat najviše zapravo pamti po znatnim oštećenjima na crkvi kojoj su bili oštećeni i oltari. Zidovi su bili popucali pa je pukotine trebalo ojačati rebrastim željezom i zapuniti betonom, a armiranobetonskim su okvirima ojačani prozori i vrata I krovnište je bilo potpuno stradalo no ono je već 1992. popravljeno. Radilo se i 1993., a najviše je radova obavljeno tijekom 1997. godine.

Branko Nadilo